

Жарко ТРЕБЈЕШАНИН*

ФРОЈДОВ ДОПРИНОС НАУКАМА О ЧОВЕКУ

Апстракт: У раду се разматра Фројдов допринос превасходно психологији и филозофској антропологији. Фројд је задужио човечанство пре свега проналаском и инвентивном применом дубинског, детективског и критичког метода у истраживању несвесног, илузија и самообмана свести, ирационалних нагонских жеља, афеката и тамне стране људске природе. Човек је, указује Фројд, несрећно, располућено и трагично биће, које је, мада се упиње да буде рационално, зрело, култивисано и великодушно, по својој природи непоправљиво инфантилно, себично, агресивно, импулсивно створење. Биће снажних, али неостваривих нагонских жеља. Човек своју најдубљу суштину не може изменити, али самоспознајом властитих несвесних, потиснутих мотива, осећања и комплекса, он може постати слободнији и зрелији.

Кључне речи: Сигмунд Фројд, психоанализа, дубински и критички метод, несвесно, антрополошка теорија

Сигмунд Фројд се, по мишљењу меродавне стручне али и шире јавности, сматра највећим психологом, али и једним од највећих научника и мислилаца у историји човечанства. Осамдесет година од његовог физичког нестанка, можемо се запитати: *У чему је величина и епохални значај Фројда? У чему је његов допринос хуманистичким наукама, која нам је то бићна сазнања о човеку подарио?*

Фројдов највећи и највреднији допринос човечанству је *психоанализа*. На самом свом почетку (крајем 19. века), она је била

---

* Проф. др Жарко Требјешанин, Факултет примијењене науке, Универзитет Доња Горица у Подгорици

превасходно само једна (истина, прва) врста психотерапије, да би убрзо постала једна од најутицајнијих психолошких теорија, која је извршила дубок и далекосежан утицај на науку, филозофију и целокупну културу.¹

ФРОЈДОВ ПСИХОАНАЛИТИЧКИ МЕТОД

По Фројду, психоанализа је одређена превасходно својим *губинским методом*, а не грађом на коју се односи.² Исти овај дубински метод може се легитимно и успешно применити на симптоме, снове, фантазије појединца, као и на митове, обреде, религију, уметност, морал и друге творевине културе. Он је, с разлогом, сматрао да је дубински метод његов најважнији проналазак. Психоанализа је, дакле, првенствено особен, продоран *метод* разоткривања „трикова несвесног”, који се ни једним другим методом не могу истражити. А сама његова срж је *херменеутичка вештина* тумачења, одгонетања загонетних и свести недоступних душевних збивања. За Фројда суштина психоаналитичког тумачења је разоткривање, „скидање маски” (како би то рекао Ниче).

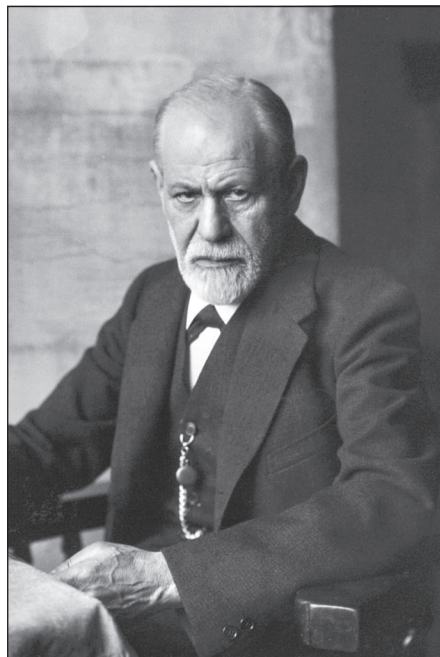
Фројд полази од видљивих, наизглед безначајних, бесмислених ситница, од „малих знакова” психичког живота, да би стигао до скривеног смисла — несвесних душевних збивања. Ма колико предмет психолошког изучавања био наизглед неразумљив, ирационалан (асоцијације, симптоми, снови), Фројд је био непоколебљиво уверен да он има кључ за откривање његовог скривеног смисла, који се може открити разумом и само разумом. Тумачење ових ситних знакова — заборављања, гестова, мимике или симптоматских радњи — захтева праву детективску вештину. Величанственост проблема је,

¹ Огроман утицај је извршио Фројд на савремену културу. Он је, осим на психологију, утицао и на друге савремене духовне и научне дисциплине, на филозофију, семиологију, лингвистику, теологију, психијатрију, психотерапију, социологију, педагогију, историју, митологију, етнологију (обичаји, веровања, ритуали), фолклористику, као и на истраживање уметности, књижевности, сликарства, вајарства, филма, позоришта (Марковић и Требјешанин, „Фројд и интелектуални токови XX века”, у *Актуелности Фројдове мисли*, (ур.) Требјешанин, Марковић, Београд: Досије, 2016).

² Freud, “Two Encyclopaedia Articles” (1922), *Collected Papers*, V (London: Hogarth Press, 1971), p. 107.

запажа овај оштровиди аналитичар, често у обрнутој сразмери са упадљивошћу знакова.

Симптоматске радње (чупкање браде, играње оловком, кључевима итд.) су несвесне, неупадљиве, наизглед безначајне радње, чији је ефекат незнатан. Те радње, „изражавају нешто што само лице које их чини у њима не наслућује и што по правилу не намерава да саопшти, него жели да задржи за себе”.³ Оне представљају симболички израз несвесних жеља и фантазија. Све те „ситнице” откривају аналитичару — ако их схвати симболички као израз несвесног — неке најскривеније душевне тајне. „Ко уме да оцени њихов значај осећа се понекад као неки краљ Соломон, који је, према источњачкој легенди, разумевао говор животиња”, вели творац психоанализе.⁴

Сигмунд Фројд

Фројд је мукотрпно, али упорно, са страшћу учио овај неразумљив архаични *језик симбола* јер му је био циљ да о непрозирним и ирационалним душевним збивањима проговори рационалним, јасним језиком науке. Он је свој животни задатак видео у *декодирању тајних њорука несвесној*, у одгонетању онога што човек не жели да открије, каже, а опет, мимо и против своје воље, ипак, неким ситним, издајничким гестом — казује. У једној студији случаја, Фројд пише: „Када сам себи поставио у задатак да изнесем на светло дана оно што људска бића крију у себи, али не уз присилу хипнозе, већ посматрајући оно што казују и показују, мислио сам да ће задатак бити тежи него што јесте. Онај који има очи да види и уши да чује може се уверити да нема смртника који је способан да сакрије

³ Frojd, *Psihopatologija svakodnevnog života*, Novi Sad: Matica srpska 1984, стр. 251.

⁴ Sigmund Frojd, *Ibid*, стр. 260.

тајну. Ако су му уста нема, он брбља врховима прстију; издаја цури из сваке његове поре. Због тога је задатак да се учини свесним оно најскровитије у људској души лако решив.”⁵

Психоанализа је продоран, али и *скејтички* и *критички метод*. Фројдова величина као мислиоца је у томе што је човека ослободио многих заблуда здравог разума и илузија ондашње филозофије, науке и религије. Он нас је научио да не верујемо својим очима, да сумњамо у појаве сопствене свести, у своја најдубља уверења, баш као и у „очигледне истине” тзв. *здравој разума*. Фројдово непоткупливо трагање за истином, пише Фром, треба сагледати као део и можда кулминацију најважнијег тренда у култури Запада од седамнаестог века наовамо, а то је — тежња да се храбро сазна стварност и да се човек ослободи илузија које скривају и изопачавају стварност.⁶

Психоанализа негује метод одважног, *недојмайској мишљења, методску скејсу* и преиспитивање „необоривих” истина о човеку, о људским мотивима и вредностима, о моралу, култури, религији и сл. Фројдов психоаналитички пројекат, његова „херменеутика сумње” (Рикер), како у теоријском тако и практичном, терапеутском смислу, усмерен је на темељно разобличавање свих врста догми и илузија, било индивидуалних (рационализација, потискивање, пројекција), било колективних (здраворазумске, филозофске, политичке, религиозне), које блокирају човеково суочавање са често непријатном истином о себи самоме и о свету. Творац психоанализе, велики „учитељ сумње”⁷, неустрашиво је оповргао многе „вечите истине”, уздрмао догме и разрушио неке „тврде куле” сачињене од идеала, показујући да су они тек пукe илузије и самообмане „лажне свести”. Својом неумољивом анализом наших судова вредности, показао је да су они често плод наших жеља и да „представљају покушај људи да своје илузије поткрепе аргументима”.

Својом беспошtedном и аргументованом критиком оптимистичке антропологије и психологије, Фројд је довео у питање претерану, неутемељену веру у узвишене људске способности и врлине. Представа о човеку као по природи свесном, добром и племенитом

⁵ Сигмунд Фројд, *Дора*, Београд: Чигоја, 2003, стр. 80.

⁶ Фром, *Мисија Сигмунда Фројда*, Београд: Графос, 1978, стр. 84–85.

⁷ Пол Рикер, *О тумачењу: ојлед о Фројду* (Београд: Службени гласник, 2010), стр. 43.

бићу, каже овај скептик, потиче од човекове склоности да своја уверења и илузије некритички узима за истину.

Немилосрдној анализи Фројд подвргава и „свете истине”. Догме религије су недоказиве али човеку драге илузије, које нису засноване ни на чињеницама ни на разуму. Утеха религије јесте пријатна и потребна, али није истинита. Болно свакодневно искуство нам указује да свет није дечја соба, опомиње нас Фројд. У васељени, нажалост, нема доброг Провиђења које родитељски бдије над човековим животом, штити га и брине се о његовој срећи. Природа, слепа и неумољива, не прави разлику између доброг и рђавог, праведног и неправедног, верника и неверника. У људском, несавршеном свету, врлина се често кажњава, порок слави и награђује. Мрачне, безосећајне и немилосрдне силе, а не благе и божанске, одређују човекову судбину, констатује Фројд⁸.

Ове заблуде, сматра Фројд, нису просте „грешке у мишљењу”, оне су *илузије*, погрешке мотивисане превасходно снажном људском жељом. Илузија је, по Фројду, субјективно веровање особе утемељено пре свега на жељи. Зато је наивно веровати, попут просветитеља, да ће само рационалним аргументима и ширењем научног знања илузије религије бити савладане.

ФРОЈДОВА ТЕОРИЈА УМА

Фројдов револуционарни допринос наукама о човеку јесте што је изградио једну *радикално нову, монументалну и веома утицајну теорију човековој ума*. Откриће значаја *несвесних и ирационалних снага* уздрмало је и задало смртни ударац класичној интроспективној психологији, као и владајућем рационализму у филозофији и хуманистичким наукама. Учење о несвесном је један од темеља психоанализе, која се, с добрим разлозима, назива *психологијом несвесној*. „Нема фундаменталнијег Фројдовога открића од открића несвесног”, сагласни су зналци Фројда.⁹

⁸ Фројд, С., *Нова предавања за увођење у психоанализу* (35. предавање: „О гледању на свет”), Нови Сад: Матица српска, 1984, стр. 276–277.

⁹ Fromm, *С ону страну окова илузије: мој сусрет са Мархом и Фрејдом* (Zagreb: Нарпrijед, 1984), стр. 81; „Ако бисмо једном речју морали изрећи што је највеће Фројдово откриће, то би, недвојбено, било несвесно” (Jean Laplanche — Jean-Bertrand Pontalis, *Рјечник психоанализе*, Zagreb: August Cesarec, 1992, стр. 262).

Фројд, строго гледано, није „открио” несвесно, нити је то тврдио.¹⁰ Он је „само” изнашао продоран и поуздан метод истраживања несвесног и изградио сложenu и кохерентну теорију његовог порекла, садржаја и улоге. Концепт *моћној, динамичкој, субверзивној несвесној*, представља вероватно Фројдов највећи и најрадикалнији допринос психологији и антропологији.¹¹ Фројд „је отворио прозор на несвесном — где се, по његовим речима, задовољство, бес и потискивање боре за превласт — и изменио начин на који ми себе саме видимо”.¹²

Свест, коју обично прецењујемо, само је пена на површини узбурканих дубоких вода наших страсти, емоција и страхова.¹³ По Фројду, у човековом уму је примарно и најутицајније несвесно, а свесно је тек секундарно. Оно што је, дакле, у душевном животу пресудно, кључно и непроменљиво јесте несвесно, а свесно је углавном оно што је варљиво, површинско, споредно. Човек има илузију да он свесно и слободно, својом вољом одређује своје понашање док, заправо, ирационалне и несвесне снаге управљају његовим најзначајнијим поступцима.¹⁴

Фројд је често истицао да несвесно *није* чињеница, него је, епистемолошки посматрано, корисна *хипотеза*, која, добро заснована и снажно аргументована, постаје теорија. Најупечатљивији емпиријски доказ за постојање несвесног је тзв. *ипостихијичка сујестисија*.¹⁵

¹⁰ Штавише, он на више места истиче филозофе и песнике (Ничеа, Шопенхауера, Хартмана, Софокла, Шекспира итд.) који су давно пре њега наслућивали и узгред говорили о душевном несвесном.

¹¹ Динамичко несвесно обухвата све оне потиснуте психичке идеје и процесе који, мада су снажни и делотворни, не могу постати свесни услед друге снажне контра-силе што се опире њиховом покушају појављивања у свести (Сигмунд Фројд, *Метод психологије*, Момд: Београд 1995, стр. 15).

¹² Peter Gay, *Freud: A Life for Our Time*, New York: Norton, 2006.

¹³ Phil Mollon, *The Unconscious*. Cambridge: Icon Books, 2000, p. 9.

¹⁴ Захваљујући психоанализи, данас „знамо да људи понекад имају скривене мотиве за своје поступке. Јавно они могу бити великодушни, а приватно похлепни, јавно побожни, а приватно цинични, јавно платонски, а приватно похотни. Фројд нас је упознао с идејом да су скривени мотиви свеprisутни у понашању и да делују из несвесног” (Pinker, *The Blank Slate: The Modern Denial of Human Nature*, London: Penguin Books, 2007, p. 191).

¹⁵ Фројд је присуствовао експериментима Бернема у којима је хипнотизер наредио хипнотисаном појединцу да сат времена после буђења из хип-

Логички доказ постојања несвесног је што разумевање необјашњивих, привидно немотивисаних појава (омашке, снови, симптоми итд.), постаје могуће уколико уведемо претпоставку о њиховим несвесним мотивима. Најзад, најснажнији доказ је то што смо у стању да на основу ове хипотезе предвиђамо будућа психичка збивања и понашање људи, да их контролишемо, да утичемо на њихов ток.¹⁶

Несвесно има своју логику жеље, која је туђа и неразумљива рационалном уму, те зато изазива страх и нелагодност. Али није појам несвесног проскрибован само због тога што је противан нашим менталним навикама, већ постоје за то и дубљи, афективни разлози. Наиме, учење о душевно несвесном вређа људску сујету, односно доводи у питање човекову слободу одлучивања. Упозоравањем на важност несвесног призвали смо најгоре зле духове против психоанализе, каже Фројд.

ЉУДСКА ПРИРОДА И КУЛТУРА

Мада је Фројд наглашавао да је превасходно научник, а не филозоф, он је изградио оригиналну и изванредно утицајну теорију људске природе и културе. Већ у Фројдовом *Тумачењу снова*, могу се разоткрити контуре једне радикално нове филозофске антропологије. У његовој чувеној дефиницији: *Сан је (ирикривено) исцупљење једне (иописнуће, сузбијене) жеље*,¹⁷ налази се заматак читавог једног песимистичког схватања људске природе. Човек је *несрећно биће неосћварених и у начелу неосћварљивих жеља*, либидиналних, агресивних, егоистичких, које су по својој природи ирационалне, нагонске и несвесне. Он не само да не успева да оствари своје

нотичког сна изведе неки бесмислени чин. И заиста, после буђења, читав час доцније, хипнотисани би учинио тачно то што је тражено (нпр. отворио би кишобран у затвореној просторији). Поента експеримента је да је испитаник овај свој апсурдни поступак доживљавао као израз своје воље, ништа није знао о примљеној заповести, те је чак покушавао и да га рационално оправда. (Freud, "A Note on the Unconscious in Psychoanalysis" /1912/, у *Standard Edition*, 12, London: Hogarth Press, 1987).

¹⁶ Ако се покаже „да на претпоставци о несвесном можемо изградити успешно деловање, којим плански утичемо на одвијање свесних процеса, тај успех представља необорив доказ за постојање оног што је претпостављено” (Freud, "The Unconscious"/1915/ *Collected Papers*, IV London: Hogarth Press, 1971).

¹⁷ Frojd, *Tumačenje snova*, I /1900/, Novi Sad: Matica srpska, 1984, стр. 166.

најдубље и најснажније жеље, већ по правилу за њих и не зна, јер не сме да их зна. Појединац не сме чак ни у сну отворено да са ња остварење својих чежњи, већ само прикривено, изопачено до непрепознатљивости.

Човек је у основи инфантилан, ирационалан и неслободан, јер је несвесно везан за своје рано детињство. Његова судбина је одређена раним фиксацијама, фрустрацијама нагонских жеља, унутрашњим конфликтима и фаталним Едиповим комплексом. Највиши човекови идеали, врлине, као и његов карактер,¹⁸ само су сублимисани архаични и инфантилни нагонски импулси. Појединац се, а да то и не слуги, налази у канџама своје прошлости, а његовим животом управљају моћне али следе, несвесне нагонске жеље и инфантилне, ирационалне емоције и страсти. Психоанализа неуроza разоткрива унутар појединца дубок душевни расцеп на нагонски, несвесни и рационални, свесни део. Човек је, дакле, унутар себе самог, у самој сржи *предвојено биће*.

Примарни, архаични слој људског ума јесте *ид* у којем неограничено владају несвесне, следе, себичне, инцестуозне, деструктивне и аморалне нагонске снаге, које, каже Фројд, „као да долазе из самог пакла”. *Супер-ејо* је као наследник Едиповог комплекса претерано строг, немилосрдни судија. Његове неумољиве забране и окрутне казне најчешће су неразумне и круте; садистичко иживљавање под маском савести.¹⁹ *Ејо*, који покушава да помири непомирљиве захтеве, није суверен господар личности, већ напротив, покорни слуга трију тиранина (спољашња реалност, *ид* и *супер-ејо*). Он само симулира да има моћ, да аутономно доноси одлуке и контролише понашање, а заправо исувише често је само слуга и адвокат ида, који по цену самообмана оправдава најпримитивније, најгнушније жеље ида, кривотворећи реалност. Испод достојанствене маске ега, крије се немоћни пајак.²⁰

¹⁸ Freud, “Instincts and their Vicissitudes” (1915), *Collected Papers*, IV (London, Hogarth Press, 1971); Frojd, *Karakter i libido* (приг. Ж. Требјеџанин/, Београд, Завод за удџбенике, 2016), стр. 36.

¹⁹ „Окрутно мучење уз чисту савест уживање је за моралисте — зато и јесте измишљен пакао”, фројдовски луцидно запажа Берtrand Расел.

²⁰ *Ејо* је по Фројду само „циркуски елемент у човековој личности, он је фасада *ида*. Оно што људима управља јесу нагони, они су темељ људске природе” (Марковић, *Песимистичка антропологија Зијмунда Фројда* /Београд:

Човеков психички живот тако је устројен да тежи избегавању бола и прибављању задовољства (принцип задовољства). Али, подсећа нас Фројд, програм принципа задовољства је у сукобу са целим светом, макро — и микрокосмосом. „Уопште га није могућно спровести, противи му се цео поредак васељене. Могло би се рећи да план стварања света није садржао намеру да човеку да срећу. Оно што се срећом назива ... потиче обично од изненадног задовољења јако нагомиланих потреба, а по својој природи је могућна само као епизодичан феномен. Свако продужавање ситуације коју је прижељкивао принцип задовољства даје само осећање млаке угодности. (...) На тај начин су наше могућности среће ограничене већ конституцијом”.²¹

У самој сржи људског бића дубоко је укоренен агресивни нагон, урођен и неуништив.²² Очигледна човекова склоност ка злу, деструктивности, није научено понашање, већ је наслеђена предиспозиција, која само spremно чека повољну прилику. Пошто је људска агресивност изведена из нагона смрти, генетски програмирана и неискорењива, онда су, нажалост, и крвави ратови неизбежни.²³ Када се уклоне спољашње и унутрашње препреке и када је појединцу допуштено да несметано испољи своје изворне тежње према ближњем, он га тада безобзирно искоришћава, понижава, причињава му бол, мучи га и кињи на најсуровији начин, а понекад га чак и убија са садистичким задовољством. Човекова окрутност, деструктивност и садизам често немају рационално ни утилитарно

Досије, 2014/, стр. 185). Или, како то формулише други аутор: Наш *eīo* „делује као фризер информација, а не као врховни заповедник”, он „често не контролише наше поступке, него само приповеда причу о њима” (Pinker, *The Blank Slate: The Modern Denial of Human Nature* /London: Penguin Books, 2007/, p. 43).

²¹ Frojd, *Nelagodnost u kulturi* (1930) (Novi Sad: Matica srpska, 1984), стр. 277.

²² Анализа еволуционих психолога показује да се током дуге филогенезе људске врсте исплатило бити суров и насилан. Свиђало се то нама или не, „постојала је еволуциона селекција мушке насилности и с тим морамо да се помиримо” (Dunbar, *The Science of Love and Betrayal* /London: Faber and Faber, 2012/, p. 188).

²³ Freud, „Why War?” (1933), *Collected Papers, V* (London: Hogarth Press, 1971), p. 285.; Frojd, „Zašto rat?”, *Antropološki ogledi* (priр. Ž. Trebješanin/, Beograd: Prosveta 1986), стр. 118.

оправдање. Они нису само резултат „фрустрације”, нити „поткрепљивања”, већ је њихов прави, најдубљи узрок у нагонској природи људи.

Постоје, пише Фројд, три основна извора људске патње: *властитио тело* (предодређено за распадање и смрт), *сиољашњи свети йрироде* (неосетљиве космичке силе према којима смо немоћни), и, коначно, најболније, *груји људи* (њихова злоба, егоизам, непријатељство, мржња, садизам). Овај трећи извор људске несреће је најболнији, подноси се најтеже јер чини се да није нужан и неизбежан као прва два.

Људској потреби да живи у друштву и култури, супротставља се природни, урођени *ајресивни најон*, неискорењиво непријатељство сваког према свакоме. Појединац је у култури непоправљиво несрећан. Услед претераног — одрицања од забрањених сексуалних и агресивних жеља у култури јавља се неподношљиво осећање кривице, а последица је неуроза. Фројд критикује културу што не испуњава тежње појединца за срећом и задовољством, а често му својим прекомерним ограничењима доноси излишну патњу. Човек не може, зарад официјелног морала, дуго да потискује своје сексуалне прохтеве, а да то не буде погубно по његово ментално здравље.²⁴ Напредак културе плаћен је превисоком ценом, повећаним осећањем кривице, губитком способности за уживањем и душевног здравља. Крајњи резултат је, пише Фројд, „да је цена културног напретка плаћена губитком уживања среће због јачања осећања кривице”.

Људско створење је по својој природи *конфликтјно, унујтар себе самој йодељено биће*, у којем се сударају *анијајонистички најони*, међусобно супротстављене непомирљиве снаге, *љубав и мржња; рационално и ирационално; свесно и несвесно; најонско и разумно; анимално и морално*. Достојевски је, имајући управо то у виду, рекао: „Широк је човек, исувише широк, ваљало би га сузити”, а Фројд би могао рећи: „Човек је *йројшивречан, исувише нейомирљиво йројшивречан, и йо је њејова зла код*”.

Својим суморним поставкама о људској природи (о несвесном, сексуалности, агресивности, механизмима одбране итд.), оснивач

²⁴ „Сви који хоће да буду племенитији него што то допушта њихова конституција, западају у неурозу, они би се осећали боље када би било могуће да буду рђавији” (Фројд, „Културни’ сексуални морал и модерна неуротичност”, *Култура*, бр. 57–58 /1982/, стр. 120).

психоанализе је нанео снажан ударац рационалистичкој, „ружичастој” слици о човеку, која годи људској сујети и потхрањује му нарцизам. Отуда се ова његова теорија људске природе несумњиво може, с правом, назвати „*песимистичком антропологијом*”.²⁵

По Фројду, човек је *трагично биће*, беспомоћно у односу на силе које га надилазе. Његовом судбином не управљају свемоћни небески богови као у античкој трагедији, али је, ипак, ништа мање беспомоћна жртва унутарњих надмоћних нагонских, ирационалних сила, чија је немоћна играчка. Човекова трагедија је у томе што је присиљен да бира између трагичних алтернатива: *нерверзије* (уколико свесно прихвати своју инфантилну сексуалност) и *неурозе* (уколико је потисне); *агресивности* усмерене на друге и *самодеструкције*; *развоја културе по цену њихове и несреће*, с једне стране, и *варварства и неометаног задовољења нагона*, с друге.

По Фројдовом песимистичком антрополошком становишту, *човек је по својој природи инфантилно, егзистичко, неуправљиво агресивно, импулсивно, нагонско, биће снажних али неостваривих жеља*. Зато би испред Фројдовог *целокућног ојуса* могао да стоји наслов — **ЉУДСКА ТРАГЕДИЈА**.

Фројдова величина је у томе што је био изузетно проницљив аналитичар и дрски „зналац загонетке чудесне”, односно мислилац који је имао куражи да зна о човеку оно што други нису смели ни да помисле, као и одважности да та своја дубока и узнемирујућа сазнања, читавој оновременој јавности упркос, гласно и неумољиво јасно исказе.

*

На крају, као одговор на питање шта нам је то творац психоанализе завештао, а што је значајно и актуелно и данас, осамдесет година од његове смрти, можемо рећи: Фројд нам је оставио у

²⁵ Требјешанин, „Фројдова ‘песимистичка’ антропологија”, *Књижевна реч* (темаг: Фројд и мисао 20. века), бр. 279 (25. мај) 1986, стр. 5–6; Требјешанин, „Фројдова ‘песимистичка’ антропологија и њене друштвене импликације”, у Б. Јовановић (ур.), *Фројдов антрополошки песимизам* (38) (Београд: ДК Студентски град, 1990), стр. 57–73. О Фројдовом антрополошком песимизму је у новије време темељно и обухватно писао Слободан Г. Марковић у књизи *Песимистичка антропологија Зијмунда Фројда*, 2014).

аманет да не заборавимо да је *суочавање са мрачним делом себе самога, истина болно, али неопходно и лековито*. Јер само онај ко има куражи да одбаци утешне илузије и пријатне самообмане и да завири у свој „тамни вилајет”, да се тамо смело суочи са чудовишћима и демонима властитог несвесног, коме пође за руком да спозна и надвлада сопствене непризнате ирационалне, инфантилне нагоне и афекте, само он може бити истински аутономан и с правом говорити у своје име. А докле год појединац из страха, стида или осећања кривице не сме да мисли својом главом и да свесно зна оно што зна, нити да осећа оно што стварно осећа, он је спутан, зависан и неслободан.

Žarko TREBJEŠANIN

FREUD'S CONTRIBUTION TO THE SCIENCES OF MAN

Summary

In the paper is considered Freud's contribution primarily to the psychology and philosophical anthropology. Humanity owes to Freud, most of all, for the finding and inventive application of the in-depth, investigative and critical method in the study of the unconscious, of illusions and self-deceptions of the consciousness, of the irrational urging desires, affects and the dark side of human nature. Man is, points Freud, an unhappy, divided and tragic being, who, despite his striving to be rational, grown, cultivated and generous, is by his very nature irrevocably infantile, selfish, aggressive, impulsive being. A being of strong but unattainable primal desires. Man cannot change his deepest essence, however, by self-realization of his own unconscious, repressed motives, feelings and complexes, he can become more liberated and mature.

Keywords: Sigmund Freud, psychoanalysis, in-depth and critical method, the unconscious, anthropological theory